

Eesti inimeste keskkonnajälg sotsiaalsete gruppide ja piirkonna lõikes

Eesti inimese keskkonnajälg ületab Maa taluvuspiire keskmiselt 3,8 korda, kuid erineb oluliselt asustustiheduse ja sisetuleku gruppides. Peamine erinevus tekib elukoha kütte ja liikuvusega seotud keskkonnoormuses.

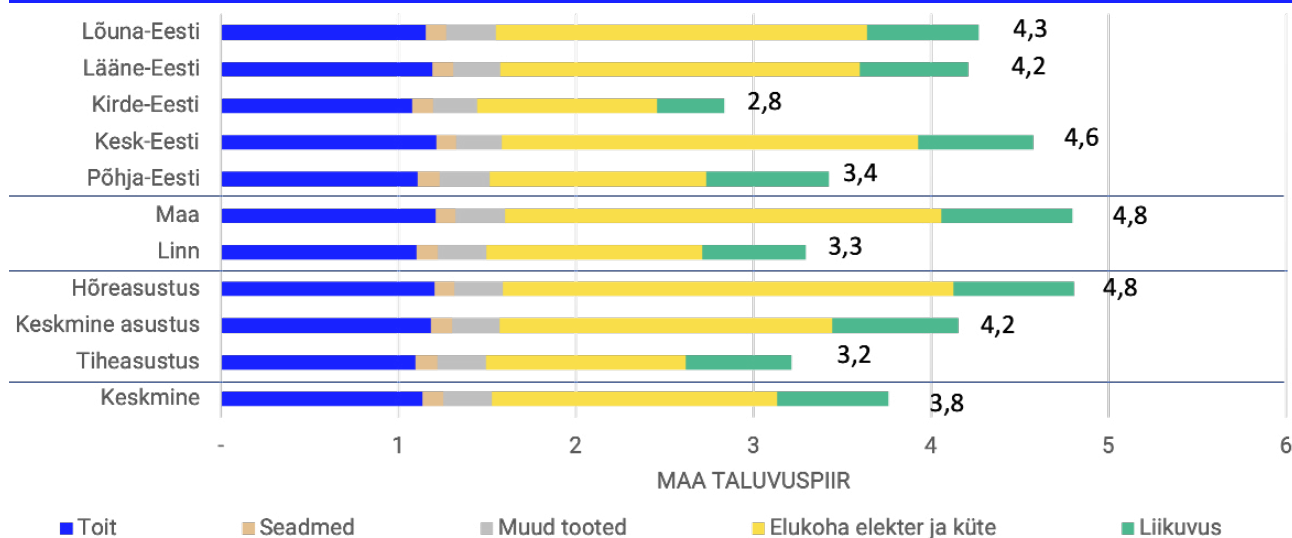
Suurema sisetulekuga käib kaasas ka suurem keskkonnajälg, mis on tingitud eelkõige liikumisharjumustest – omatakse rohkem mootorsõidukeid ja kasutatakse sagedamini lennutransporti. Elukoha küttega seotud keskkonnoormus on jõukamates gruppides seevastu keskmisest madalam, sest kasutatakse kõrge kasuteguriga ja puhtamaid kütelliike. Madalama sisetulekuga inimesed paiskavad õhku rohkem peenosakesi, jõukamate tarbimiskäitumine kasvatab kliimamuutuste ja ressursside ammendumise riski. Piirkondade lõikes on Eestis kõige väiksem keskkon-

Teadlaste ja Euroopa Komisjoni töö tulemusena on kokku pandud Maa taluvuspiiride kalkulaator. Looduskeskkonna säilimise seisukohast on turvaline tegutseda taluvuspiiride sees (skoor kuni üks) ja ebakindel ala on vahemikus üks kuni kaks. Suur risk elu- ja looduskeskkonna säilimisele tekib siis, kui ületame maailma piire kahekordselt ja enam.

Igakuks saab enda keskkonnajälje teada veebilehel: <https://knowsdgs.jrc.ec.europa.eu/cfc>

najälg Kirde- ja Põhja-Eesti elanikel, mis tuleneb linnaliskemast asustussüsteemist ja keskküttelahenduste laiemast levikust.

Väikseim keskkonnajälg on Kirde- ja Põhja-Eesti elanikel

Joonis 1. Keskkonnajälg asustustiheduse ja piirkonna järgi. Allikas: Euroopa Komisjon, LEU, autorite arvutused

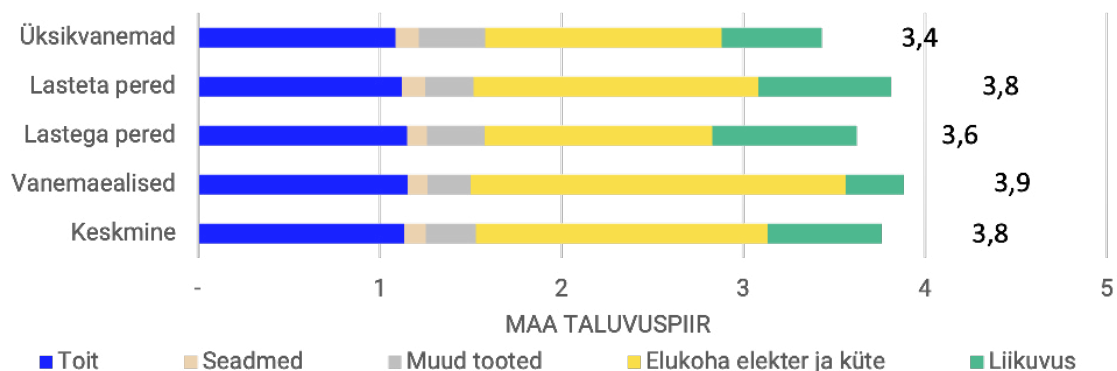
Piirkondlikult on keskkonnajälg väikseim Kirde- (2,8) ja Põhja-Eestis (3,4) ning keskmisest suurem Lääne- (4,2), Lõuna- (4,3) ja Kesk-Eestis (4,6) elavatel leibkondadel. Kirde-Eestis elavate inimeste¹ keskkonnajälg on väiksem igas tarbimise kategoorias, aga peamine erinevus tekib elukoha kütte ja liikuvusega seotud väiksemast keskkonnoormusest. Kirde-Eesti linnaline asustussüsteem tähendab, et rohkem kasutatakse keskkütet, mis on väiksema keskkonnajäljega. Sama kehtib ka Põhja-Eesti kohta, kus 80% leibkondi kasutab oma kodu kütmiseks kaugkütet või väiksema keskkonnajäljega lokaalkütet (nt maagaasi). Keskmisest suurema keskkonnajäljega piirkondades on sagedamini kasutusel

ahiküte, mille keskkonnajälg on peenosakeste õhku paiskamise tõttu suurem.

Sarnased mustrid ilmnevad linnaliste (3,3) ja maa-asulate (4,8) võrdluses, kus põhiline erinevus seisneb elukoha kütte keskkonnajäljes ning vähesel määral ka liikuvuses ja toidu tarbimises. Leibkonnaliikme kohta kulub maal elukoha kütteks sageli enam energiat kui linnas. Ka sõidetud vahemaad on maal elades suuremad. Samas peab arvestama, et inimeste elutegevusega kaasnevad lokaalse mõjuga keskkonnajäljed, näiteks magevee toksilisuse suurenemine, hajuvad maapiirkondades suuremale alale.

1. Keskmise Eesti elaniku saamiseks on kasutatud „Leibkonna eelarve uuringu“ leibkondade andmeid ja iga leibkonnaliikme tarbimist on kohendatud OECD modifitseeritud kaaludega (esimene täiskasvanud isik on kaaluga 1 ja ülejäänud üle 14-aastased kaaluga 0,5 ja alla 14-aastased kaaluga 0,3).

Erinevate leibkonnatüüpide keskkonnajäljed on sama mõõtu, kuid erinäolise mustriga

Joonis 2. Keskkonnajälg leibkonnaliikme kohta erinevates leibkonnatüüpides 2019. aastal. Allikas: Euroopa Komisjon, LEU, autorite arvutused

Erinevate leibkonnatüüpide keskkonnajälg on suhteliselt sarnane, küll aga erineb selle sisemine struktuur ehk erinevate tegurite panus keskkonnajälje kujunemisse. Suurim keskkonnajälg (3,9) on vanemaealiste leibkondadel. Selle peamiseks põhjuseks on elukoha küttega seotud keskkonnakoormus (vanemaealistel 2,1, keskmiselt 1,6) – üldjuhul on vanemaealiste leibkonna suuruseks 1 või 2 inimest, köetavat eluruumi aga suhteliselt palju, mistõttu ühe inimese kohta arvestatuna kulub küttele palju energiat. Vastupidiselt küttele on vanemaealistel keskmisest väiksem liikuvuse keskkonnajälg (vanemaealistel 0,3, keskmiselt 0,6). Lastega ja lasteta peredel tekib keskmisest suurem keskkonnajälg just liikuvusest, sest sellistes leibkondades elavad inimesed läbivad aasta jooksul keskmiselt kaks

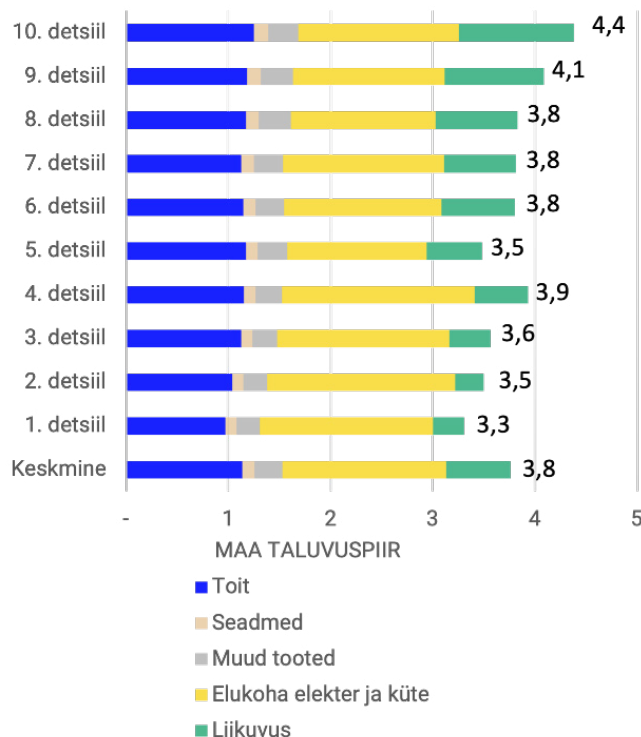
korda rohkem kilomeetreid kui vanemaealiste leibkondade liikmed.

Hinnates keskkonnajälge erinevate kategooriate lõikes, paistab silma, et vanemaealiste leibkonnaliikmed ületavad Maa taluvuspiire kõige enam peenosakeste õhkupaiskamisega (20,1 korda, leibkondade keskmine 15,9 korda), mida saab seostada ahikütte kui kütteallika sagedasema kasutamisega. Samas ületavad vanemaealised oma tarbimiskäitumisega keskmisest vähem (6,7 vanemaealised ja 7,6 keskmiselt) kliimamuutustega seotud Maa taluvuspiire. Lastega perede keskkonnajälg on vastupidine – suhteliselt väiksem on peenosakeste (13,1) osa ja suurem kliimamuutuste ja ressursside ammendumisega seotud keskkonnajälg.

Jõukuse kasvades väheneb kütte keskkonnajälg ja suureneb liikuvuse keskkonnajälg

Enamasti on suurema sissetulekuga leibkondadel ka suurem keskkonnajälg – 1. detsiili keskkonnajälg on 3,3 ja kõrgeima sissetulekuga 10. detsiili kuuluvatel Eesti inimestel keskmiselt 4,4. Samas ei suurene erinevate tarbimiskategooriate keskkonnajälg ühtlaselt koos sissetulekuga – näiteks tarbitud toiduga seotud keskkonnajälg on sarnane 3. kuni 9. detsiilil, eristuvad vaid 1. ja 2. detsiil keskmisest madalama ja 10. detsiil keskmisest kõrgema keskkonnajäljega. Sarnane seos esineb ka seadmete kasutamise ja muude leibkonnas tarvitatavate toodetega.

Vastassuunaliselt sissetulekuga muutuvad elukoha kütte ja liikuvusega seotud keskkonnajäljed. Mida suurem on sissetulek, seda väiksem on leibkonna keskkonnajälg elukoha küttest. Suurema sissetulekuga leibkonnad kasutavad sagedamini soojuspumpasid, kaugkütet ja gaasikütet ning teisi kõrge kasuteguriga küttelehendusi. Samas kasvab koos sissetulekuga liikuvusega seotud keskkonnajälg. Suurema sissetulekuga detsiilides on leibkondadel rohkem mootorsõidukeid ja läbitakse rohkem kilomeetreid, enam kasutatakse ka lennutransporti – 10. detsiili leibkonnad lendavad aasta jooksul üle 50 korra enam kilomeetreid kui 2. detsiili kuuluvad leibkonnad. Ka teiste transpordiviiside kasutamine on jõukamates detsiilides intensiivsem. Sissetulekugruppide tarbimiskäitumise erinevused avalduvad ka keskkonnamõtjude iseloomus – keskmise Eesti inimesega võrreldes paiskavad madalama sissetulekuga inimesed õhku rohkem peenosakesi, suurema sissetulekuga inimeste tarbimine kasvatab kliimamuutuste ja ressursside ammendumise riski.

Joonis 3. Keskkonnajälg sissetuleku detsiili järgi. Allikas: Euroopa Komisjon, LEU, autorite arvutused